

istem mestu poslujočega okrožnega odnosno velikega sodišča pod strogimi kavtelami, ki jih predvideva § 11 za okrajna sodišča (prim. Sl. Pr. 1923, 23 ss. odn. str. 23 ss., zlasti op. 16, 17), poostrenimi še s tem, da bi se tu na noben način ne smeli zadovoljiti s samo privolitvijo vpoklicanega sodnika — ki je navadno podana, kadar gre za pridelitev višjemu sodišču —, marveč bi morali določiti p o l e g privolitve primerno kratek rok (t u morebiti šest tednov v koledarskem letu), ki preko njega substitucija ne sme trajati. Z dobo, v naprej zakonito določeno, je prestrižen vsak up na perpetuacijo začasne pridelitve, ki ga morda gojita pravosodna uprava in sodnik, in prej navedene prakse so neizvedljive. (Dalje prihodnjič.)

Vprašanje medpokrajinske izvršbe.

(Kritika mišljenja, oddanega od velikega suda v Podgorici dne 8. okt. 1923.)

Univ. prof. **dr. Lapajne.**

Ministrstvo pravde je 13. avgusta 1923 naprosilo imenovani veliki sud, da odda svoje mnenje na to-le vprašanje:

»Kako se danas ima tumačiti propis člana 220 gradj. sud. postupka povodom istaknutog pitanja o izvršenju presuda i rešenja sudova sa drugih pravnih područja naše države.«

Član 220 črnogor. gr. sud. post. govori o pogojih, ki morajo biti izpolnjeni, da se postavi s strani črnogorskih sodišč izvršilna klavzula na sodbe i n o z e m s k i h sodišč. Ker predpisujejo analogne pogoje za izvrševanje inozemskih izvršilnih naslovov tudi izvrš. redi (c. pr. redi) drugih pokrajin naše kraljevine, zanima odgovor velikega suda na stavljeno vprašanje s p l o š n o.

Odgovor se glasi:

»Da se propisi člana 220 gradj. sud. postupka imaju primenjivati na presude sudova sa drugih pravnih područja naše države analogno presudama inostranih sudova, ne uslovljavajući vzajemnost u smislu zadnje alineje crnogorskog člana t. j. na osnovu konvencija, jer ova vzajemnost mora postojati između sudova jedne iste države.«

Veliki sud se torej načeloma izreka za a n a l o g n o postopanje s tujepokrajinskimi izvršilnimi naslovi, kakor postopa s tujedržavnimi, z edino izjemo, da od tujepokrajinskega zahtevajočega upnika ne terja dokaza, da obstoji medsebojnost. Koncendiranje slednje izjeme je takorekoč samoobsebi umevno, ker morejo »medsebojnost« (vzajemnost) dovoljevati le neodvisne (suverene) države, nikdar pa pravna ozemlja (področja, pokrajine) iste države, ki so brez suverenstva.

Načelo pa, postavljeno od velikega suda, je po mojem prepričanju pomotno, in pravilen baš nasprotni nazor, da je s tujepokrajinskimi izvršilnimi naslovi načeloma ravnati kakor z izvršilnimi naslovi lastnega pravnega ozemlja.

Temu nazoru pritrjuje tudi prof. dr. A r a n g j e l o v i ć z beograjske fakultete v 4. številki ondotnega »Arhiva pravnih nauk« (povodom priobčenja načrta poljskega zakona o medpokrajinskem civ. pravu).¹

Edini argument, ki ga navaja veliki sud za svoje mnenje, je ta:

»Postoje dvije mogućnosti: a) Ili da se presude i rešenja sudova sa ostalih pravnih područja, smatraju u svemu kao presude i rešenja crnogorskih sudova i da se po njima ima postupiti u smislu čl. 219 G. S. P.; b) Ili da se takva rešenja i presude silom faktičnog stanja, imaju podvesti pod propis čl. 220 Gr. S. P. t. j., kao da bi bile presude i rešenja inostranskih sudova, s tom razlikom, da se za takve presude i rešenja ne bi tražio uzrok reciprociteta (čl. 220 in fine G. S. P.), već bi se imalo uzeti da on između sudova jedne jedinstvene države eo ipso postoji.

Veliki Sud ne može usvojiti prvi način postupanja iz razloga što između zakona na drugim pravnim područjima i između crn. zakona postoje krupne razlike, ne samo u formalnom nego i u materijalnom zakonodavstvu tako, da se ne bi mogle s strane naših sudova, postaviti izvršne klauzule, dotično izvršavati presude i rešenja, kojim mogu biti povredjena osnovna načela našeg zakonodavstva, pa i ona našeg običajnog prava.

¹) Za Arangjelovićem se je oglašil v 5. št. »Arhiva« še Nik. D. P a h o m k o v, ki tudi pobija mnenje velikega suda v Podgorici.

Primjera radi, navodi se ovaj slučaj: na osnovu našeg trgovačkoga zakona (§§ 69 i 70) stanovita lica mogu se menično obavezati pod izvesnim uslovima, dotično pravo njihove menične sposobnosti je ograničeno.

Na osnovu meničnog avstrijskog prava (koje je i danas na snazi u onim pokrajinama, koje su pripale našoj državi, a ranije sačinjavali delove Avstrije) takve restrikcije ne postoje.

Ako bi se na tom pravnom području jedno crnogorsko lice, za koje postoji restrikcija, menično obavezalo, pa protiv njega na osnovu tamo postojećih zakona bio izdat menični nalog isplate, naši sudovi ne bi mogli na njega postaviti izvršnu klauzulu, jer bi tom sankcijom povredili.«

Iz tega argumenta sledi, da se pomišlja veliki sud, priznati izvršljivost tujepokrajinskih izvršilnih naslovov zgolj iz bojazni, da bo izhajalo tujepokrajinsko sodišče pri izdajanju naslova iz svojega, mesto črnogorskega materialnega prava, in ker je med obema važna razlika. S tem je že odkrita napačna pot, katero gre veliki sud. Po normah medpokrajinskega civilnega prava namreč nikakor ne drži, da sodi tujepokrajinsko sodišče vselej po pravu lastne pokrajine, sodi marveč vedno po tistem pravu, katero mu diktira merodajna kolizijska norma. Zlasti pravna in poslovna sposobnost tujepokrajinca se presojata načeloma lege provinciali de cuius, kakor se presoajajo te sposobnosti tujega državljana načeloma po njegovi lex nationalis. Premisa velikega suda, češ da sodijo sodišča posameznih pokrajin vedno po določbah prava lastne pokrajine, je očitvidno zgrešena. Res, da kolizijske norme medpokrajinskega civilnega prava pri nas še niso uzakonjene, niti še niso v teoriji do vseh podrobnosti izdclane, a radi teh pomanjkljivosti, — ki jih bo najbolje odpravila dobra judikatura —, ne gre, odklanjati izvršljivost tujepokrajinskih izvršilnih naslovov, ki je vprašanje medpokrajinskega formalnega, ne civilnega prava. Zanj govori še polno drugih, od velikega suda neuvaževanih razlogov.

Že od dneva našega ujedinenja stojim na stališču splošne in načelne izvršljivosti vseh izvršilnih naslovov iz vseh pokrajin na vsem ozemlju kraljevine. Tudi drugje so se področja različnih materialnih prav ponovno združevala v eno državno ozem-

lje, v zgodovini (Nemčija) in po razpadu avstroogrške monarhije (Češkoslovaška, Poljska, Velika Romunija). A od nikoder ni čuti pomislekov proti medsebojni izvršljivosti izvršilnih naslovov teh različnih pravnih področij. Značilno je, da teh pomislekov tudi pri nas prva leta ni bilo in da se pojavljajo šele peto in šesto leto po ujedinjenju. Združitev več pravnih ozemelj v eno državo je sploh nekaj normalnega, ker je posledica vsake aneksije in vsake druge razširitve državnih mej. Nenavadno bi bilo nasprotno, če bi na priključenem ozemlju že pred priključitvijo veljalo isto pravo, kakor v državi, ki je nanje razširila svoje visočanstvo.

Sploh se pravni položaj v državah z unificiranim materialnim pravom in v državah z več materialnimi pravi ne razlikuje v drugem, kakor da se pravni odnošaji, ki imajo svoj »sedež« (po Savignyju) v določenem pravnem ozemlju, presoja po pravu tega ozemlja, najsi potem prihajajo do presoje v enem ali drugem pravnem področju državnega ozemlja (analogno kakor v mednarodnih odnošajih). Ako abstrahiram od te razlike, imajo tudi te države kljub množici materialnopravnih zakonodaj enotno justično upravo. Manjka zato vsak notranji in juristični razlog, da bi se v pogledu izvršljivosti izvrš. naslovov delal razloček med njimi in med drugimi državami z unificiranim materialnim pravom. Ratio legis, zakaj da razločujemo med pogoji za izvrševanje domačih in tujih izvršilnih naslovov je zgolj ta, da prvim zaupamo, drugim ne zaupamo. Čim smo se zedinili, smo pa že s tem pokazali svoje zaupanje v tujepokrajinsko judikaturu. Nasprotno smo v istem trenutku, ko smo se ločili od drugih ozemelj z enakimi materialnim in formalnim pravom (češkoslovaškim, poljskim, avstrijskim), izgubili to zaupanje in potrebujemo s temi državami kljub vsebinski enakosti prava konvencij za medsebojno izvršljivost izvršilnih naslovov. Enakost ali različnost prav torej ni prav nič relevantna za rešitev postavljenega vprašanja.

Za moje stališče je prinesla vidovdanska ustava nove, prepričevalne argumente. Po tej ustavi je bilo poenoteno tudi naše vrhovno sodstvo. Posamezna obstoječa vrhovna sodišča tvorijo le oddelke enega »Kasacijskega« sodišča (čl. 110,

137). Vse sodbe in rešitve na vsem državnem ozemlju izrekajo in izvršujejo sodišča v imenu kralja (čl. 48).

Iz teh določb sledi nujno, da more biti vsaka pravdna zadeva v naši kraljevini samo enkrat razpravljena in sojena, oziroma da nasprotujeta ponovnemu razpravljanju in sojenju exceptiones litis pendentis in rei judicatae. Kajti, če bi dopustili ponovno razpravljanje in sojenje v eni pokrajini tekoče ali že dognane zadeve po drugi pokrajini, bi utegnilo ondotno vrhovno sodišče drugače razsoditi, kakor je to storilo prvopozvano vrhovno sodišče. To pa je povsem izključeno po ustavno zajamčeni enotnosti vrhovnega sodstva.

Veliki sud v Podgorici pripušča v svojem mnenju možnost takega kršenja ustave. Kajti, čim se upira izvršljivosti v tuji pokrajini pravnomočno (po ondotnem vrhovnem sodišču) izrečene sodbe, mora dopustiti ponovno razpravljanje iste stvari v Črnigori in s tem možnost vsebinski drugačne sodbe po velikem sudu. Veliki sud utegne potem spoznati za napačno, kar je spoznal za pravo naš stol sedmorice (dasi bi bil ta sodil po črnogorskem pravu, če je bilo incidirano po merodajni kolizijski normi).

Ne tajim, da naleti medpokrajinsko medsebojno izvrševanje izvršilnih naslovov, zlasti v prvih letih nepoznavanja tuje pokrajinskih zakonov, na težave, ki so podane vedno tudi pri meddržavnem izvrševanju. Vsaka pokrajina ima poleg posebnega materialnega tudi posebno formalno pravo; nekatere naše pokrajine ne poznajo zamudnih sodb, nobena naše faktarne podsodnosti; mi ne poznamo v zadostni meri njih podsodnostnih specialitet itd.

Stvar justične uprave je, da najde sredstva za primerni poduk pravnih strank (tožencev) o posebnostih formalnopravne zakonodaje tiste pokrajine, v kateri so tožene. Slovenska sodišča bi utegnila n. pr. vsem v Sloveniji vložnim tožbam, ki se vročajo izven našega pravnega področja v državnih mejah, prilagati tiskan poduk o zakonitih pogojih za našo fakturino in za nekatere druge, običajno uporabljene podsodnosti, poduk o posledicah nepristopa na narok, o možnosti zastopanja po odvetnikih in drugih pooblaščenjih. S tem bi na enostaven način širilo pravno znanje in bi odpadli glavni pomisleki, ki jih imajo

danes gospodarski krogi tujih pokrajin, zlasti zoper izvrševanje naših zamudnih sodb. Boriti se nam je zoper nepoučenost tožencev iz tujih pokrajin, ki niso imeli doslej nobenih ali premalo stikov z našim formalnim pravom, a ne z jurističnimi pomisleki.

Pripuščam tudi par i z j e m od terjane splošne medsebojne izvršljivosti tujepokrajinskih izvršilnih naslovov na vsem državnem ozemlju. To so tiste izjeme, ki izhajajo iz tolikajšne različnosti materialnega prava pokrajine, ki je izdala izvršilni naslov, in pokrajine, ki ga naj izvrši, da se upira zaprošeni izvršbi ordre public, izhajajoči iz zakonodaje zaprošene pokrajine. Ozir na to ordre public onemogočuje izvršbo tudi med državami (§ 81, št. 2 in 4 izvrš. r.). Kakor tam, bo tudi med pokrajinami izvršilni sodnik zabranil svojo pomoč, ako bi ž njo izsilil kako lege fori nedopustno, ali vsaj neizsiljivo dejanje, ali ako bi s svojo pomočjo pripomogel do priznanja pravnemu razmerju ali do udejevitve zahtevku, ki lege fori ni veljaven ali ni iztožljiv iz ozirov na javni red in nравnost. Ti izjemni slučaji bodo med pokrajinami še redkejši kakor so med državami, ker se zblizujejo v državi tudi pojmi javnega reda in nравnosti.

De lege ferenda bi se dala izjema izvršljivosti statuirati tudi takrat, kadar se tujepokrajinsko sodišče pri izdajanju izvršilnega naslova ni ravnalo po kolizijskih normah medpokrajinskega civilnega prava in je pravno zadevo presodilo po napačnem materialnem pravu.

Bojim se, da si bodo začele pokrajine, če takoj ne krenejo s poti, na katero napeljuje veliki sud v Podgorici, delati težave tudi pri zaposilih in drugih pravnopomočnih aktih, za katere imajo drugačne predpise za notranjedržavni pravni promet in za promet s tujimi državami. Končno bodo začele od tujepokrajinskih tožiteljev pobirati pravdne varščine, ker se tudi predpisi za te varščine popolnoma ne ujemajo. Pogoji za podelitev ubožne pravice so k sreči, vsaj kar se tiče oprostitev od državnih pristojbin, izenačeni po novem taksnem zakonu.²⁾

²⁾ V ostalem se sklicujem na svoj članek »ekstraterritorialno učinkovanje pokrajinskih listin in aktov« (»Medpokrajinska pravna pomoč v naši državi«) v oktobrski številki 1923 tega lista.